

topshiriqning bajarilishini nazorat qiladi va jarayonga faqat oxirgi chora sifatida aralashadi. Ushbu murakkablik darajasida talabalar o'qituvchi tomonidan taqdim etilgan vazifalarni hal qilishning noyob usullarini topadilar.

Ikkinchi murakkablik darajasida muammo o'zgarmaydi, ammo mazmun o'qituvchi maslahatlari bilan to'ldiriladi: ular vazifani bajarish yo'llarini ko'rsatadi.

Agar talaba avvalgi topshiriqlarni bajarmagan bo'lsa, uchinchi darajadagi murakkablik taklif etiladi. Xuddi shu muammoni hal qilish bilan vazifalarni shakllantirish imkon qadar soddalashtiriladi, ammo unda ijodkorlik elementi saqlanib qoladi.

Agar ijodiy vazifani uchta murakkablik darajasida shakllantirish qiyin bo'lsa, unda qo'shimcha "Yordam kartalari" qo'llaniladi. "Yordam kartalari" oldindan o'qituvchi tomonidan tayyorlangan savol, diagramma, grafik, rasm, chizma, formula va boshqalarni o'z ichiga oladi. Bunday karta yechim izlash maydonini asta-sekin toraytiradi, lekin to'g'ridan-to'g'ri javob bermaydi.

"Yordam kartalari"ni ishlab chiqish quyidagi ketma-ketlikga muvofiq amalga oshiriladi:

- pedagogik-psixologik, didaktik va uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish;
- mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni aniqlash uchun o'qituvchi tomonidan fizikaga oid har xil vazifalarni tayyorlash va bajarish;

- uslubiy material tayyorlash;
- talabalarning ilmiy-tadqiqot qobiliyatlari, shaxsiy qiziqishlari va kasbiy yo'nalishini rivojlantirishning boshlang'ich darajasini tashhislash;

- talabalarning ijodiy tadqiqot topshiriqlarini bajarishdagi muvaffaqiyatini va o'zaro suhbatini kuzatish, ularning maqsad sari intilishlarida mumkin bo'lgan to'siqlarni aniqlash;

- kichik ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda eng ko'p uchraydigan xatolarni tahlil qilish va tizimlashtirish;
- bilvosita maslahatlarni aniqlashtirish va sozlash.

Xulosa. Shunday qilib, fizik holatni aniqlash, uning yordamida fizik masalalarni tuzish, fizik ob'ektga qo'shimcha ta'sir qilish hisobiga yangi fizik vaziyatlarni yaratish, fizik masalalar tizimini tuzish, ularni hal qilish va tahlil qilish bo'yicha mustaqil qidiruv faoliyati ilmiy tadqiqotga mos keladigan nazariy tadqiqotni tashkil qiladi.

Talaba tomonidan o'quv va tadqiqot faoliyati jarayonida rivojlanishi kerak bo'lgan tadqiqot kompetensiyasi ostida, talabaning fizika sohasidagi samarali tadqiqot faoliyati uchun zarur bo'lgan, fizik muammoni aniqlash, uni hal qilish zarurligini anglash va uni hal qilish bo'yicha operatsiyalarni bajarish qobiliyatidan iborat bo'lgan, talabaning kasbiy tayyorgarligi uchun oldindan belgilangan ijtimoiy talablarni tushunish mumkin.

Adabiyotlar

1. Аёшин В.В. Подготовка будущего учителя физики к деятельности по формированию исследовательских способностей учащихся. // Вестник КГПУ им. В.П.Астафьева. 2011. №3. –С. 9-16.
2. Жук О.Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход. –Минск: РИВШ, 2009. –С.336.
3. Karlibaeva G.E. Bo'lajak fizika o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirish. // «Ilm hám jámiyet», – Nókis: №1. 2018, 69-70-b.
4. Савенков А.И. Педагогическая психология. В. 2., Т. 2. –М.: Изд. Центр «Академия», 2009. –С. 240.
5. Шашенков Е.А. Исследовательская деятельность в условиях многоуровневого обучения: Монография. – Москва: АПК и ППРО, 2005. –С. 132.

REZYUME. Maqolada kichik tadqiqotlarni amalga oshirgan holda umumiy fizikadan nostandart masalalarni yechish asosida tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi muhokama qilinadi. Shuningdek, "Umumiy fizika" kursidan talabalarning aqliy va amaliy harakatlarining umumiyligidan kelib chiqib, tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishning uch darajasi haqida ma'lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается методика формирования исследовательской компетенции на основе решений нестандартных задач по общей физике путем включения в него миниисследований. Выделяются три уровня развития исследовательской компетенции на основе обобщенности умственных и практических действий студентов по курсу общей физики.

SUMMARY. The article discusses the methodology for developing research competence based on solving non-standard problems in general physics by including mini-research. Three levels of development of research competence are identified based on the generality of students' mental and practical actions in the course of general physics.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA "4K" MODELIGA ASOSIDA DARS TASHKIL ETISH USULLARI

H.Boltayeva - tadqiqotchi

Samarqand davlat universiteti

Tayanch so'zlar: kreativlik, tanqidiylik, hamkorlik, muloqot.

Ключевые слова: креативность, критическое мышление, сотрудничество, коммуникация.

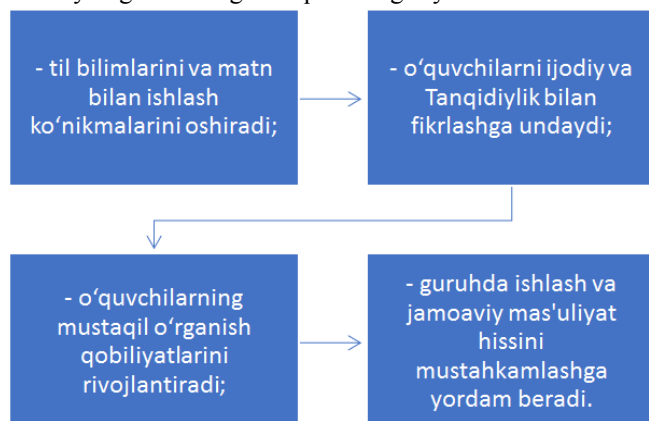
Key words: creativity, critic thinking, collaboration, communication.

"4K" modeli ta'limda zamonaviy yondashuvlardan biri hisoblanadi va bu model quyidagi to'rt asosiy komponentdan iborat: kreativlik (creativity), tanqidiylik (critical thinking), hamkorlik (collaboration) va muloqot (communication). Ushbu model ta'lim jarayonini yanada samarali va interaktiv qilishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni maqsad qiladi. Kreativlik, bu to'rtlikning bir qismi sifatida, ta'lim jarayonida alohida ahamiyat kasb etadi.

Kreativlik – bu yangilik yaratish, mavjud g'oyalar, usullar yoki materiallarni yangicha tarzda qo'llash qobiliyatidir. Ta'limda kreativlikdan foydalanish o'quvchilarni an'anaviy yondashuvlardan chetga chiqib, o'zlarining bilim va tajribalarini yangi va noyob usullarda qo'llashga undaydi. Bu jarayon o'quvchilarning mustaqil muammolarni hal etish qobiliyatini oshiradi hamda ularni yangi g'oyalarni izlash va sinab ko'rishga rag'batlantiradi.

1. Loyihaga asoslangan o'qitish usuli (Project-Based Learning, PBL) – bu o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodiy qobiliyatlarini va guruhda hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim strategiyasidir. Ushbu metod ta'lim jarayoniga chuqurroq kirishishni va nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni ta'minlaydi. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida loyihaga asoslangan o'qitishni qo'llash, o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini mustahkamlaydi va ularning matn tushunchalarini chuqurlashtiradi.

Loyihaga asoslangan o'qitishning foydali tomonlari

Xulosa qilib aytganda, loyihaga asoslangan o'qitish usuli o'qish savodxonligi darslarini yanada samarali va o'quvchilarni qiziqitiradigan qiladi. Bu usul o'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash va ularni mustaqil ravishda chuqurroq o'rganish imkonini beradi, bu esa o'z navbatida ularning umumiy o'qish ko'nikmalarini yaxshilashga xizmat qiladi.

2. Muammoli vaziyatlar yaratish usuli – bu o'quvchilarni murakkab vaziyatlarni hal qilish orqali o'qish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvdir. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida bu usulni qo'llash, o'quvchilarni faol o'rganuvchilarga aylantirishga va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini kuchaytirishga yordam beradi.

Bu usul, o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarni faol va mustaqil o'rganuvchilarga aylantirishga xizmat qiladi. Bu usul, o'quvchilarni matnni chuqur tahlil qilishga, turli yechimlarni izlab topishga va ularni samarali taqdim etishga o'rgatadi. Bu yondashuv ta'lim jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi.

3. San'at va ijodkorlikni integratsiya qilish, o'quvchilarning matnlarni chuqurroq tushunishlariga va ularning ifodali o'qish hamda yozish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu usul o'quvchilarni darsga faol jalb qilish, ularning ijodiy qobiliyatlarini oshirish va o'qish materiallarini turli shakllarda ifodalash imkonini beradi.

San'at va ijodkorlikni o'qish savodxonligi darslariga integratsiya qilish, o'quvchilarga matnlarni turli shakllarda ifoda etish imkonini beradi va ularning umumiy o'qish ko'nikmalarini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuv, o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilishga va ularning ijodiy salohiyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kreativlikni baholash an'anaviy imtihon yoki testlar orqali emas, balki o'quvchilarning loyihalari, yaratgan mahsulotlari va jarayondagi faolligi orqali amalga oshiriladi. Bu o'quvchilarning o'z g'oyalari va yechimlarini qanday rivojlantirayotganini ko'rish imkonini beradi va

ularning ijodiy qobiliyatlarini yanada oshirish uchun rag'batlantiradi.

Kritik fikrlash o'quvchilarni faqatgina bilim olishga emas, balki olgan bilimlarini chuqurroq tushunish va amaliyotda qo'llashga undaydi. Bu ko'nikma o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, turli manbalardan olingan ma'lumotlarni baholashga va o'z pozitsiyalarini asosli himoya qilishga tayyorlaydi.

Kritik fikrlashni o'rgatishning asosiy usullari quyidagilar:

1. Savol berishga o'rgatish.
2. Bahs-munozarlar.
3. Holatni o'rganish.
4. Tanqidiy fikrlash.

Savol berish usuli ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi, chunki bu usul o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, mazmunni chuqurroq tushunishini va mavzuni kengroq qamrab olishini ta'minlaydi. O'qish savodxonligi darslarida savol berish usulidan foydalanish, o'quvchilarni matnni tanqidiylik bilan tahlil qilishga, mavhum g'oyalar ustida o'ylashga va o'z bilimlarini kengaytirishga undaydi.

Savol berish orqali o'qituvchi o'quvchilarni faol o'rganish jarayoniga jalb etadi, ularning qiziqishini oshiradi va dars mavzusiga oid bilimlarini mustahkamlashga yordam beradi. Bu usul o'quvchilarga o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish, yangi tushunchalarni o'zlashtirish va mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarga tatbiq etish imkonini beradi.

Bahs-munozara usuli - dars jarayonida o'quvchilarni guruhlariga bo'lib, turli mavzularda munozaralar uyushtirish orqali o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari va boshqalarni tinglashga o'rganishlariga yordam beradi.

Holatni o'rganish (Case study) – aniq holatni tahlil qilish orqali o'quvchilarni murakkab muammolarni hal qilishga o'rgatishdir. Bu usulda o'quvchilar real hayotiy yoki tasavvuriy vaziyatlarni tahlil qilib, o'z xulosalarini chiqarishadi.

Tanqidiy tahlil qilish usuli o'qish savodxonligi darslarida muhim ahamiyatga ega, chunki bu usul o'quvchilarni matnning mohiyatini chuqurroq tushunishga, undagi asosiy g'oyalar, argumentlar va fikrlar orasidagi aloqalarni aniqlashga undaydi. Tanqidiy tahlil, shuningdek, o'quvchilarning matn bo'yicha o'z fikrlarini mustaqil ravishda ifoda etish qobiliyatlarini rivojlantiradi va ularni har xil manbalardan olingan ma'lumotlarni solishtirib, ularning ishonchiligi haqida xulosa chiqarishga o'rgatadi.

Kritik fikrlashni "4K" modeli doirasida o'rgatish, o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq tushunishlarini va muammolarni samarali hal etishlarini ta'minlaydi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarning kelajakdagi ta'lim va kasbiy faoliyatlarida muhim rol o'ynaydi, chunki bu ularni doimiy ravishda o'zlarini va atrofdagi dunyoni tanqidiylik bilan baholashga undaydi.

Kommunikativlik, o'quvchilarni turli muloqot shakllarida samarali ishtirok etishga tayyorlaydi. Bu ko'nikma ularning fikr-mulohazalarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etish, tinglash va boshqalarning fikrlarini hurmat qilish qobiliyatlarini oshiradi. Kommunikativlik, shuningdek, o'quvchilarni kelajakdagi kasbiy va shaxsiy hayotlarida muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Kommunikativlikni "4K" modeli doirasida samarali o'rgatish, o'quvchilarning muloqot qilish qobiliyatlarini

kengaytiradi va ularni turli ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli ishtirok etishga tayyorlaydi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarga nafaqat ta'lim, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatlari davomida ham katta yordam beradi.

Jamoaviylik, o'quvchilarga bir-birlari bilan muloqot qilish, birgalikda qarorlar qabul qilish va umumiy maqsadlarga erishish yo'lida hamkorlik qilishni o'rgatadi. Bu ko'nikma, shuningdek, ularning shaxsiy va kasbiy hayotida muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur bo'lgan jamoaviy ishlash qobiliyatlarini shakllantiradi.

Jamoaviylikni "4K" modeli doirasida samarali o'rgatish, o'quvchilarning birgalikda ishlash, muloqot qilish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini kengaytiradi. Bu

ko'nikmalar o'quvchilarga nafaqat ta'lim jarayonida, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatlarida ham muhim rol o'ynaydi. Jamoaviylik, shuningdek, ularning ijtimoiy munosabatlarini yaxshilashga va kelajakda jamoa a'zosi sifatida samarali ishtirok etishga tayyorlaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "4K" modelining kreativlik, kiritik fikrlash, kommunikativlik va jamoaviylik ko'nikmalarining har birining o'quv jarayonidagi roli juda ham ahamiyatli. Ta'lim sifati yuqori darajada oshadi va o'quvchilar zamonaviy jamiyat talablariga javob beradigan shaxslar sifatida shakllanadi. Ushbu ko'nikmalar asosida o'tilgan darslar o'quvchilarning umumiy ta'lim muvaffaqiyatini yaxshilashga yordam beradi va ularni jamiyatning faol a'zolari bo'lishga tayyorlaydi.

Adabiyotlar

1. Yuldashev K. Ta'lim jarayonida innovatsion metodlar. – Toshkent: «O'qituvchi» 2018.
2. O'rinboyeva M. Boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlashni rivojlantirish. – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2020.
3. Yusupov G. Boshlang'ich sinflarda savodxonlikni oshirish metodikasi. – Toshkent: «Turon-Iqbol», - 2019.
4. Tursunova L. Boshlang'ich ta'limda kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish. – Toshkent: «Sharq», 2021.
5. Sa'dullayev M. 21-asr ko'nikmalarini shakllantirishda integratsiyalashgan yondashuvlar. – Toshkent: «Yangi asr avlodi», 2020.

REZYUME. Ushbu maqolada "4K" modelining ta'lim jarayonida o'quvchilarning umumiy ta'lim muvaffaqiyatini yaxshilashi va darsning samaradorligini oshirish usullari yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждается, как модель «4К» может улучшить общую успеваемость учащихся и повысить эффективность уроков в образовательном процессе.

SUMMARY. This article discusses how the "4K" model can improve students' overall academic success and increase lesson efficiency in the educational process.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY SIFATLARINI BAHOLASH TARTIBI

O.M.Erkaboyev – *pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

Farg'ona davlat universiteti

Tayanch so'zlar: jismoniy faollik, jismoniy tayyorgarlik, gipodinamiya, pedagogik monitoring, boshlang'ich sinf o'quvchilari, jismoniy tarbiya dasturlari, JSST standartlari.

Ключевые слова: физическая активность, физическая подготовка, гиподинамия, педагогический мониторинг, ученики начальных классов, программы физического воспитания, стандарты ВОЗ.

Key words: physical activity, physical fitness, hypodynamia, pedagogical monitoring, primary school students, physical education programs, WHO standards.

Kirish. So'nggi yillarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy faolligi masalasi dolzarb ahamiyat kasb etib kelmoqda. Olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning jismoniy sifatleri, xususan, kuch qobiliyati choraklar davomida ijobiy o'sish tendensiyasiga ega bo'lsa-da, 1–2-sinf o'quvchilarining pedagogik tajriba jarayonida dastlabki natijalarga erisha olmasligi jismoniy tarbiya tizimida muayyan kamchiliklar mavjudligidan dalolat beradi.

Maktablarda tashkil etilgan majburiy jismoniy tarbiya darslari gipodinamiya xavfini bartaraf etishda yetarlicha samarador emasligi aniqlangan. Bundan tashqari, maktabdan tashqari sport mashg'ulotlari bilan shug'ullanish yoki ommaviy sport seksiyalarida muntazam qatnashish imkoniyatlarining cheklanganligi ham jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) standartlariga muvofiq ajratilgan jismoniy faollik vaqti o'quvchilarning funksional tayyorgarligini kompleks rivojlantirish uchun yetarli emasligi kuzatilmoqda [1].

Ushbu muammolarni bartaraf etish va boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy faolligini oshirish maqsadida.

Dolzarbligi. Zamonaviy ta'lim tizimida jismoniy tarbiyaning ahamiyati ortib bormoqda. Bolalarning jismoniy faolligi ularning sog'lom rivojlanishi, harakatchanligi va kognitiv qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol

o'ynaydi. Biroq, boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy faolligi va tayyorgarlik darajasini baholash bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, maktablarda jismoniy tarbiya darslari yetarli samara bermayapti. Bu muammo, ayniqsa, gipodinamiya (harakatsizlik) omilining kuchayishi va bolalarning jismoniy rivojlanishidagi kechikishlar bilan bog'liq [2,3,4].

Mahalliy va xorijiy ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, maktab ta'limi tizimidagi uzluksizlik muammosi uning samarali faoliyat yuritishiga ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Uzluksiz ta'limning pedagogik tizimi ierarxik uzluksizlikni, maqsadli pedagogik munosabatlarning yaxlitligini, mazmuniy integratsiya aloqalarini va ularni amalga oshirishga kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi. Bu esa ta'lim jarayonining izchilligini ta'minlashga xizmat qiladi. Biroq, pedagogik jarayonda uzluksizlikni amalga oshirish jarayonida qator qiyinchiliklar kuzatiladi. Uzluksiz ta'lim tizimi barcha darajalarni o'z ichiga olishi, umumiy va xususiy pedagogik maqsadlarga muvofiq o'zini o'zi ta'minlashi hamda yaxlitlik tamoyiliga asoslanishi zarur. Shuningdek, pedagogik jarayonda uzluksizlik talabini ta'minlash, uzviylikning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilishi lozim [5].